

УДК 159.92

Сербін Ю.В.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО УМОВ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Сербін Ю.В. Соціально-психологічні особливості адаптаційного процесу студентів до умов вищої школи. У статті показано, що виділені залежно від показників успішності групи студентів знаходяться на різних стадіях адаптаційного процесу, що характеризуються різними психологічними і психофізіологічними особливостями (наприклад, мотивацією досягнення і типом вегетативної реакції), оскільки мають різну тривалість пошуку оптимальної програми адаптації внаслідок соціально-психологічних та індивідуально-типологічних відмінностей. Встановлено, що тип первинного психологічного механізму адаптації обумовлений базовими психофізіологічними і характерологічними особливостями особистості, які визначали переважний (звичний) тип реагування в соціальному середовищі.

Ключові слова: студентська молодь, адаптаційний процес, адаптаційні механізми, вищий навчальний заклад (гуманітарний профіль), тип інтрапсихічної адаптації, рівні регуляції.

Сербін Ю.В. Социально-психологические особенности адаптационного процесса студентов к условиям высшей школы. В статье показано, что выделенные в зависимости от показателей успеваемости группы студентов находятся на разных стадиях адаптационного процесса, характеризующихся различными психологическими и психофизиологическими особенностями (например, мотивацией достижения и типом вегетативной реакции), поскольку имеют разную продолжительность поиска оптимальной программы адаптации вследствие социально-психологических и индивидуально-типологических различий. Установлено, что тип первоначального психологического механизма адаптации обусловлен базовыми психофизиологическими и характерологическими особенностями личности, определявшими преимущественный (привычный) тип реагирования в прежней социальной среде.

Ключевые слова: студенческая молодежь, адаптационный процесс, адаптационные механизмы, высшее учебное заведение (гуманитарный профиль), тип интрапсихической адаптации, уровни регуляции.

Постановка проблеми. Розвиток адаптаційного процесу по стадіях забезпечується послідовною зміною механізмів адаптації. На психологічному рівні стан, що виникає при порушенні взаємодії людини і середовища, може бути описано з використанням таких ключових понять: стресу, фрустрації та конфлікту. Ці стани тісно пов'язані між собою і здатні послідовно змінювати один одного [2; 6; 9; 11]. Так, утруднення при спробі досягти певної мети в силу тривалого незадоволення потреби можуть викликати наростання стресу, яке, в свою чергу, негативно позначиться на здійснюваній діяльності та призведе до фрустрації; далі агресивні спонукання або реакції, породжені фрустрацією, можуть вступити в конфлікт з моральними установками суб'єкта, конфлікт знову викличе збільшення стресу і т.д. Людина може вийти з цього «зачарованого кола» при включенні відповідних кожному стану психологічних механізмів адаптації [3; 5; 8; 10].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення адаптаційного процесу тісно пов'язане з уявленнями про механізми інтрапсихічної адаптації, які ототожнюються Ф. Березіним із психологічними захистами. Ф. Василюк описує захисні механізми як один із процесів переживання, який в порівнянні з процесом співволодіння, є менш успішним і ефективним. Очевидно, що і механізми психологічної адаптації можна звести лише до психологічного захисту. В. Леонт'єв справедливо зазначає, що адаптаційний механізм являє собою складне утворення. На його думку, він включає в себе відповідні діяльності здібності, вміння, навички, психофізіологічні та психоемоційні компоненти, інтелектуальні властивості і фрустраційні реакції. В. Леонт'єв відносить до нього заданий рівень активності, що забезпечує пізнання і засвоєння знання, а також психоемоційну ціну досягнення результатів діяльності. Вивчення зазначених показників рівня активності та психоемоційного напруження може проводитися за допомогою оцінки актуального психічного стану. Вплив тривоги на ефективність психічної адаптації також може реалізуватися через формування особливостей психічного стану, що сприяють або перешкоджають ефективному адаптаційному процесу. На думку Л. Собчик, власне психічна адаптація характеризується показниками актуального психічного стану, який визначається індивідуальним типом реагування і проявляється посиленням, загостренням або ослабленням особистісних якостей. Адаптація відповідно може бути досягнута або шляхом задоволення потреби в самореалізації, досягненні успіху у протидії обмежуючим середовищним факторам, або шляхом підвищення самоконтролю з відмовою від досягнення тимчасових потреб заради збереження конгруентних відносин з оточенням. Описані механізми мають різну потужність, що обумовлює їхню послідовну зміну за недостатньої ефективності від витіснення до концептуалізації у зазначеній вище послідовності. За надмірної вираженості або зайвої стереотипності захисних механізмів вони призводять до порушення психічної адаптації, сприяючи формуванню невротичних або психопатичних реакцій [1; 7; 12].

Недостатньо вивченим залишається питання про дію адаптаційних механізмів в динаміці і на різних стадіях процесу адаптації, а також про фактори, що визначають вибір і переважну дію того чи іншого механізму.

Мета статті – розкрити соціально-психологічні особливості адаптаційного процесу студентів до умов вищої школи (на прикладі гуманітарних вишів).

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Нами було проведено вивчення змісту основних психологічних механізмів адаптації до процесу навчання у виші. Найбільш часто визначалися

наступні чотири типи інтрапсихічної адаптації: знецінення вихідних потреб, витіснення, концептуалізація у формі вторинного контролю емоцій, заперечення.

Для студентів з домінуванням механізму знецінення вихідних потреб (пік за 2 шкалою СМДО Л. Собчик) були властиві досить високий рівень усвідомлення наявних у них проблем, невпевненість у собі і своїх можливостях, високий рівень самокритичності та інтрапунітивні реакції, інертність у прийнятті рішень, переважання пасивної життєвої позиції. Потреба в розумінні, співчутті та підтримці з боку оточуючих при одночасному загостренні демонстративних рис стає провідною і реалізується завдяки афектованій подачі скарг на зниження настрою, пам'яті, появі стомлюваності і т.п. Зниження активності, спрямованість на уникнення неуспіху, тимчасова відмова від реалізації нагальних потреб заради віддалених планів є відображенням захисної реакції на стресову ситуацію, що дає можливість її детально проаналізувати і виробити нову стратегію поведінки. З метою уникання конфлікту з безпосереднім соціальним оточенням егоцентричні потреби таких студентів можуть придушуватися. Відмова від самореалізації вирівнює баланс між суперечливими егоцентричним і альтруїстичними тенденціями, знижуючи тим самим ризик виникнення конфлікту з середовищем. Збереження стабільності ситуації, міцності сформованої системи міжособистісних відносин слугує додатковою умовою успішності адаптації. Однак усвідомлено нереалізовані наміри відображаються в зниженні настрою, почутті тривоги, що є психоемоційною ціною реалізації такого механізму адаптації.

Поведінка студентів з переважанням механізму витіснення (пік за 3 шкалою СМДО) визначалася поєднанням різноспрямованих тенденцій, таких як яскравість емоційних проявів при деякій поверховості переживань; прагнення перебувати в центрі уваги, тяжіння до оригінальності і бажання слідувати схвалюваним в цьому середовищі нормам поведінки в поєднанні з певною незрілістю; прагнення підкреслювати соматичне неблагополуччя в поєднанні з тенденцією заперечувати труднощі в соціальній адаптації. У стресовій ситуації такі студенти витісняють зі свідомості будь-яку негативну інформацію, яка є конфліктогенною чи завдає шкоди суб'єктивному образу власного «Я». Крім того, в осіб з акцентуванням описаних рис психологічна тривога трансформується у функціональні порушення, які проявляються у вигляді психосоматичних розладів і конверсійної симптоматики. Будучи досить ефективним механізмом усунення тривоги, витіснення ускладнює формування стійкої поведінки і може спричинити стан дезадаптації в майбутньому, тому ігнорування негативних сигналів призводить до недостатності критичної оцінки ситуації та неадекватного сприйняття власної поведінки. Поєднання нереалістичної оцінки ситуації з відчуттям реальності і значущості власних потреб, прагнення до їхнього негайного задоволення порушує побудову інтегрованої адаптивної поведінки.

Студентам з вираженим піком за 6 шкалою тесту, що відображає дію психологічного механізму концептуалізації у формі вторинного контролю емоцій, у порівнянні з іншими в поведінці більш властиві наполегливість у відстоюванні власної думки, стійкість установок, активність позиції, що підсилюється при протидії зовнішніх сил. За реалізації такого механізму адаптації прагнення до досягнення мети дедалі більше набуває надцінного характеру, супроводжуючись тенденцією до самоствердження і честолюбними намірами. Незадоволення в повному обсязі потреби в досягненні успіху, що викликає відчуття тривоги і тривале емоційне напруження, обумовлює розробку концепції, яка покликана пояснити виникнення ригідного афекту і в той же час зберегти прийнятне для індивіда уявлення про власну особистість. Розробка такого роду концепції відбувається шляхом селективного відбору інформації, що не суперечить власній точці зору, створює враження вірності власним установкам і внутрішнім критеріям. Сформовані ригідні концепції пов'язані з областю міжособистісних відносин і характеризуються екстрапунітивними реакціями, схильністю до підозрливості, тенденцією до пояснення власних труднощів діями оточуючих, що представляються некомпетентними, недобросовісними або недобррозичливими. Наявність такої стійкої до зовнішнього впливу концепції полегшує вибір стратегії поведінки і забезпечує стабільну позицію і стійку до перешкод поведінку. Однак реалізація цього механізму адаптації може викликати порушення взаємин із безпосереднім соціальним оточенням.

Студенти з переважанням психологічного механізму заперечення (пік за 9 шкалою) відрізнялися позитивною самооцінкою, упевненістю в собі, оптимістичною оцінкою перспективи, високою активністю і вираженою мотивацією досягнення успіху, проте не завжди спрямованою на конкретні цілі, деякою інфантильністю поведінки. Механізм заперечення зазвичай реалізується як шляхом заперечення стимулів, що викликають тривогу (на перцептивному рівні), так і шляхом заперечення самої тривоги (певних аспектів внутрішнього стану), що забезпечує відносну незалежність таких студентів від зміни ситуації. Реалізація цього психологічного механізму дозволяє досягти успішної психічної адаптації на початковій стадії завдяки підвищенню стійкості щодо стресогенних впливів, а також збільшенню енергетичного потенціалу, що полегшує адекватне пристосування до ситуації. Такі особливості можуть сприяти швидкій перебудові життєвого стереотипу і зменшувати вплив адаптаційного стомлення. Однак виражене переважання такого механізму може супроводжуватися зниженням здатності до засвоєння та використання прийнятих норм поведінки, погіршенням фіксації уваги на значущих аспектах ситуації. У поєднанні з недостатньо організованою активністю і переоцінкою власних можливостей це може призвести до зниження ефективності діяльності чи не доведенню її до кінця, у зв'язку з неадекватним прогнозуванням або постановкою свідомо нереальних цілей.

Студенти, переважним психологічним механізмом яких було витіснення і заперечення, на першому році навчання склали більше половини всіх досліджуваних, проте на другому курсі їх відсоток скоротився більш ніж на одну третину, а дві третини другоккурсників розподілилися по двох основних типах адаптації: зниження рівня спонукань (пік за 2 шкалою) або формування ригідних концепцій (6 шкала). Це свідчить, з одного боку, про поступову зміну механізмів адаптації на більш потужні, а також про зменшення числа студентів, яким властиві дещо незрілі й інфантильні поведінкові реакції, внаслідок природного дорослішання та особистісного зростання в процесі навчання і соціалізації у ВНЗ.

Усереднений профіль усіх студентів першого курсу характеризувався піком за 6 шкалою тесту (ригідність афекту), другий – за 2 шкалою (тривога і депресивні тенденції). Піки профілю вище 70 Т-балів (тобто прояви дезадаптації) і на першому, і на другому курсах також відзначалися тільки за 2 або 6 шкалах. Наведені результати свідчать про те, що існують два основних психологічних механізми адаптації до процесу навчання у виші: знецінення вихідних потреб і концептуалізація в формі вторинного контролю емоцій. Зазначені два основні механізми пристосування мають різний зміст як на власне психологічному, так і на соціально-психологічному та психофізіологічному рівнях регуляції функціонального процесу адаптації до умов навчання у виші.

Студенти, переважним механізмом адаптації яких є знецінення вихідних потреб, вирізняються меншою задоволеністю взаєминами з товаришами по навчанню, психологічним кліматом факультету та якістю викладання. Всі студенти цієї групи сумніваються у правильності зробленого ними професійного вибору. Зазначені соціально-психологічні особливості обумовлені більшою вираженістю у них сензитивних і психастенічних рис, що в поведінці виявляється схильністю висувати завищені моральні та етичні вимоги як до самого себе, так і до оточуючих, а також невпевненістю в собі і труднощами прийняття рішень.

Студенти з переважанням механізму вторинного контролю емоцій декларують більшу задоволеність соціальними контактами. Це підтверджується і проведеними раніше дослідженнями, які свідчать про більшу ефективність стеничного типу реагування. Більш високий рівень показників соціальної адаптації в таких студентів пояснюється активністю, принциповістю, життєрадісністю, ініціативністю, високою громадською активністю. Однак, як уже зазначалося, при акцентуванні рис афективної ригідності характерне переважання екстрапунітивних реакцій, виникнення підозрливості, недовірливості, уразливості. Можна припустити, що посилення вираженості цих особливостей зумовило більш низьку задоволеність вибором місця навчання в порівнянні з іншими студентами. Ці дані підтверджуються відмінностями значень індексу напруги, що відображає ступінь напруги регуляторних механізмів, у студентів з піками профілю за 2 і 6 шкалами СМДО. Серед студентів, переважним механізмом адаптації яких було знецінення вихідних потреб, більшість склали особи з переважанням тону симпатичної нервової системи; серед студентів з провідною 6 шкалою профілю, навпаки, частіше зустрічалося переважання парасимпатичної нервової системи. Відповідно, студенти з переважанням механізму знецінення вихідних потреб характеризуються розумовою та фізичною напругою, витратою енергії, наслідком якого є активація симпатичної нервової системи, що представляє собою особливий інструмент мобілізації всіх ресурсів організму як єдиного цілого (інтелектуальних, енергетичних та ін.). Її збудження є неодмінною умовою будь-яких стресових станів і активує діяльність усієї нервової системи в цілому. Студенти з переважанням механізму вторинного контролю емоцій, навпаки, більшою мірою характеризуються або збереженням вегетативного гомеостазу та резервів організму, або відновленням витрачених на попередній стадії адаптації енергетичних і функціональних ресурсів.

Таким чином, можна говорити про наявність двох основних психологічних механізмів адаптації до процесу навчання у виші, принципово різних на всіх рівнях регуляції: власне психологічному (мотивацією досягнення успіху або уникнення невдачі), мікросоціальної взаємодії (задоволеністю взаєминами з безпосереднім оточенням, екстрапунітивною або інтрапунітивною спрямованістю), а також психофізіологічному (рівнем функціональної рухливості нервових процесів і особливостями вегетативної регуляції). Ефективність адаптації студентів визначається, з одного боку, показниками, що відображають реалізацію адаптаційних механізмів на соціально-психологічному, власне психологічному та психофізіологічному рівнях, а з іншого боку, показниками власне продуктивності навчальної діяльності. Досить адекватним показником продуктивності є успішність навчання, оцінювана за підсумковою (сесійною) успішністю.

Студенти, які реалізують у процесі навчання механізм вторинного контролю емоцій, показують кращі результати на першому курсі, на другому курсі ситуація стає протилежною – в цілому більш ефективним виявляється пристосування при знеціненні вихідних потреб. Серед першоккурсників, які мають показники успішності нижче від середнього, дві третини складають особи з домінуванням гіпостенічного механізму адаптації (пік за 2 і 3 шкалах); успішні студенти частіше характеризуються піком профілю за 6 шкалою СМДО, відповідної дії механізму вторинного контролю емоцій. На другому курсі ситуація стає протилежною – явна більшість серед гірше успішних студентів вирізняються переважанням стеничного типу реагування. Можна говорити про відносну стабільність показників продуктивності навчальної діяльності, що значною мірою визначається базовими особливостями студентів. Таким чином, у групах студентів з успішністю нижче і вище від середнього на другому курсі відбувається зміна психологічних механізмів адаптації.

Оскільки дії описуваних психологічних механізмів адаптації відповідають певні фізіологічні характеристики, такі як показник індексу напруги регуляторних систем, що відображає величину енергетичних і функціональних витрат, можна говорити і про послідовну зміну в процесі адаптації до навчальної діяльності рівня активності симпатичної та парасимпатичної нервової системи. Це підтверджується дослідженнями ролі вегетативної регуляції при стресі. Реакція на стрес починається з підвищення активності симпатичної нервової системи, переважання тонусу якої забезпечує мобілізацію фізіологічних і психологічних ресурсів для досягнення поставленої мети (ерготропна функція). Підвищення активності симпатичної нервової системи через низку фізіологічних процесів призводить до порушення парасимпатичної нервової системи, високий тонуус якої сприяє відновленню і накопиченню енергетичних і функціональних резервів організму (трофотропна функція), що, зрештою, знову забезпечує високу активність симпатичної нервової системи. Однак, як уже зазначалося, компенсація і власне адаптація являють собою послідовні стадії єдиного адаптаційного процесу, чим і пояснюється велика ефективність на першому курсі стеничного типу реагування, а на другому курсі – гіпостеничного типу реагування. Феномен зміни механізмів адаптації (особливо зі зменшенням їх потужності) може бути також пояснений з позиції розвитку діяльності та її компонентів – у мірі розвитку і перетворення діяльності здійснюється систематичний перехід зовнішніх компонентів у внутрішні. Він супроводжується їхньою інтеріоризацією і автоматизацією. При виникненні будь-яких ускладнень у діяльності відбувається зворотний перехід – екстеріоризація.

Висновки. Виділені залежно від показників успішності групи студентів знаходяться на різних стадіях адаптаційного процесу, що характеризуються різними психологічними і психофізіологічними особливостями (наприклад, мотивацією досягнення і типом вегетативної реакції), оскільки мають різну тривалість пошуку оптимальної програми адаптації внаслідок соціально-психологічних та індивідуально-типологічних відмінностей. Тип первинного психологічного механізму адаптації також обумовлений базовими психофізіологічними і характерологічними особливостями особистості, які визначали переважний (звичний) тип реагування в соціальному середовищі.

Перспективи подальших досліджень полягають у детальному вивченні змісту основних психологічних механізмів адаптації студентів до процесу навчання у державних та приватних ВНЗ.

Список використаних джерел

1. Аронсон Э. Социальная психология. Психологические законы поведения человека в социуме / Э. Аронсон, Т. Уилсон, Р. Эйкерт. – СПб. : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2002. – 560 с.
2. Васильев И.А. Мотивация и контроль за действием / И.А. Васильев, М.Ш. Магомед-Эминов. – М. : Наука, 1991.
3. Дорожевец А.Н. Когнитивные механизмы адаптации к кризисным событиям / А.Н. Дорожевец // Журнал практического психолога. – 1998. – №4. – С. 40–48.
4. Занюк С.С. Мотиваційний тренінг. Формування мотивації учбової діяльності у студентів та старшокласників / С.С. Занюк // Практична психологія та соціальна робота. – 2002. – №8. – С. 31–42.
5. Кокун О.М. Аналіз поняття адаптаційних можливостей людини / О.М. Кокун // Проблеми заг. та пед. психол. : зб. наук. праць Ін-ту психол. ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. С.Д. Максименка. – К. : Гнозіс, 2002. – Т. IV. – Ч. 5. – С. 137–140.
6. Коржова Е.Ю. Жизненные ситуации и стратегии поведения / Е.Ю. Коржова // Психологические проблемы самореализации личности / под ред. А.А. Крылова, Л.А. Коростыльевой. – СПб. : СПб ГУ, 1997. – С.75–88.
7. Ларионова С.А. Социально-психологическая адаптация личности: теоретическая модель и диагностика / С.А. Ларионова. – Белгород : БелГУ, 2002. – 197 с.
8. Маклаков А.Г. Личностный адаптационный потенциал: его мобилизация и прогнозирование в экстремальных условиях / А.Г. Маклаков // Психологический журнал. – 2001. – Т. 22. – № 1. – С. 16–24.
9. Медведев В.И. О проблеме адаптации / В.И. Медведев // Компоненты адаптационного процесса / под ред. В.И. Медведева. – Л. : Наука, 1984. – С. 3–16.
10. Поливанова К.Н. Психология возрастных кризисов / К.Н. Поливанова. – М. : Академия, 2000. – 184 с.
11. Посохова С.Т. Психология адаптирующейся личности / С.Т. Посохова. – СПб. : РГПУ им. А. И. Герцена, 2001. – 240 с.
12. Розум С.И. Психология социализации и социальной адаптации человека / С.И. Розум. – М. : Речь, 2006. – 366 с.

Spisok vikoristanih dzherel

1. Aronson Je. Social'naja psihologija. Psihologicheskie zakony povedenija cheloveka v sociume / Je. Aronson, T. Uilson, R. Jejkert. – SPb. : Prajm-EVROZNAK, 2002. – 560 s.
2. Vasil'ev I.A. Motivacija i kontrol' za dejstviem / I.A. Vasil'ev, M.Sh. Magomed-Jeminov. – M. : Nauka, 1991.
3. Dorozhevec A.N. Kognitivnye mehanizmy adaptacii k krizisnym sobytijam / A.N. Dorozhevec // Zhurnal prakticheskogo psihologa. – 1998. – №4. – S. 40–48.
4. Zanjuk S.S. Motivacijnij trening. Formuvannja motivacii uchbovoji dijal'nosti u studentiv ta starshoklasnikov / S.S. Zanjuk // Praktichna psihologija ta social'na robota. – 2002. – №8. – S. 31–42.
5. Kokun O.M. Analiz ponjattja adaptacijnih mozhlivostej ljudini / O.M. Kokun // Problemi zag. ta pед. psihol. : zб. nauk. prac' In-tu psihol. im. G. S. Kostjuka APN Ukrajinu / za red. S.D. Maksimenka. – K. : Gnozis, 2002. – T. IV. – Ch. 5. – S. 137–140.
6. Korzhova E.Ju. Zhiznennye situacii i strategii povedenija / E.Ju. Korzhova // Psihologicheskie problemy samorealizacii lichnosti / pod red. A.A. Krylova, L.A. Korostyl'jovoj. – SPb. : SPb GU, 1997. – S.75–88.

7. Larionova S.A. Social'no-psihologicheskaja adaptacija lichnosti: teoreticheskaja model' i diagnostika / S.A. Larionova. – Belgorod : BelGU, 2002. – 197 s.
8. Maklakov A.G. Lichnostnyj adaptacionnyj potencial: ego mobilizacija i prognozirovanie v jekstremal'nyh uslovijah / A.G. Maklakov // Psihologicheskij zhurnal. – 2001. – Т. 22. – № 1. – С. 16–24.
9. Medvedev V.I. O probleme adaptacii / V.I. Medvedev // Komponenty adaptacionnogo processa / pod red. V.I. Medvedeva. – L. : Nauka, 1984. – S. 3–16.
10. Polivanova K.N. Psihologija vozrastnyh krizisov / K.N. Polivanova. – M. : Akademija, 2000. – 184 s.
11. Posohova S.T. Psihologija adaptirujushhejsja lichnosti / S.T. Posohova. – SPb. : RGPU im. A. I. Gercena, 2001. – 240 s.
12. Rozum S.I. Psihologija socializacii i social'noj adaptacii cheloveka / S.I. Rozum. – M. : Rech', 2006. – 366 s.

Serbin, Yu.V. Social and psychological characteristics of students' adaptation process to the conditions of institutions of higher education. The article deals with the basic psychological mechanisms of students' adaptation to studying at the institutions of higher education. The adaptation process has a series of stages characterized by sequential adaptation mechanisms. At the psychological level a condition produced by faulty interactions between the man and the environment can be described in terms of stress, frustration and conflict. These are closely related and can follow one after another. An individual can get out of this 'vicious circle' using special psychological adaptation mechanisms peculiar to each condition.

The investigation results suggest that there are two basic psychological mechanisms of adaptation to studying at institutions of higher education: the devaluation of the initial needs and the conceptualization of the secondary control of emotions. These two adaptation mechanisms have different psychological, socio-psychological and physiological contents. Thus, one can speak of two key psychological mechanisms of adaptation to studying at institutions of higher education which are fundamentally different at all levels of regulation. These levels include the psychological level (success achievement motivation or failure avoidance motivation), micro-social interactions level (satisfaction with the relationships with the direct environment of extrapunitive or intropunitive responses) as well as the psycho-physiological level (functional mobility of nervous processes and characteristics of autonomic nervous regulation).

Keywords: students, adaptation process, adaptive mechanisms, institution of higher education (humanities profile), intra-psychological adaptation type, regulation levels.

Відомості про автора

Сербін Юрій Вікторович, старший викладач кафедри соціальної та практичної психології Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Северодонецьк, Україна.

Serbin, Yuriy Viktorovich, Senior Lecturer of the Department of Social and Applied Psychology, East-Ukrainian National University named after V. Dahl, Severodonetsk, Ukraine.

E-mail: zavadski65@mail.ru

УДК 159.953.3

Сердюк О.А.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАПАМ'ЯТОВУВАННЯ ЛЮДИНОЮ ПРИХОВАНОЇ РЕКЛАМИ

Сердюк О.А. Психологічні особливості запам'ятовування людиною прихованої реклами. У статті розкрито сутнісні характеристики прихованої реклами та особливості її сприймання споживачем. Проаналізовано фактори впливу Product placement на свідомість споживачів.

Установлено, що Product placement можна вважати ефективною рекламною технологією та засобом впливу на споживача, що активізує запам'ятовування та впізнавання товару. Виявлено особливості ставлення споживачів до рекламних технологій.

Визначено психологічні чинники ефективності реклами Product placement у порівнянні з іншими її видами, виявлено індивідуальні особливості запам'ятовування реклами людиною.

Ключові слова: рекламне повідомлення, пряма реклама, прихована реклама, реклама Product placement, запам'ятовування реклами, сприймання реклами.

Сердюк А.А. Психологические особенности запоминания человеком скрытой рекламы. В статье раскрыты существенные характеристики скрытой рекламы и особенности ее восприятия потребителем. Проанализированы факторы влияния Product placement на сознание потребителей.

Установлено, что Product placement можно считать эффективной рекламной технологией и средством влияния на потребителя, активизирующей запоминание и узнавание товара. Выявлены особенности отношения потребителей к рекламным технологиям.

Определены психологические факторы эффективности рекламы Product placement по сравнению с другими ее видами, выявлены индивидуальные особенности запоминания рекламы человеком.

Ключевые слова: рекламное сообщение, прямая реклама, скрытая реклама, реклама Product placement, запоминания рекламы, восприятие рекламы.

Постановка проблеми. У більшості людей сформувався стійкий негативний образ реклами, проте відпрацьовані технології прямої реклами дають прекрасні результати, спонукаючи споживача купувати потрібний товар. Це підтверджується численними дослідженнями, спрямованими на вивчення ставлення до